

Esi-Kalevalainen sarja
osa 3

Kantele I-V

Kokoonpannut
Elias Lönnrot
1829-31

Piirrokset
Matti Pulli
2005

Toimittanut
Matti Rasilainen

2005

Taustaa

Elias Lönnrot saapui vuoden 1822 lokakuun alussa Turkuun suorittamaan ylioppilastutkintoa. Professori Hannu Fattenborg hyväksyi hänet merkinnällä "melioris spei" (paremmanpuoleisia toiveita herättävänä) yliopiston matrikkeliin 11. lokakuuta ja niin Lönnrot aloitti opiskelunsa tähtäimenään filosofian kandidaatin tutkinto. Köyhistä oloista tullessaan häntä alinomaan vaivasivat rahahuolet. Hän kääntyi asiassa osakuntansa inspehtorin Juhan Agapetus Törngrenin puoleen. Tämä oli etevä kirurgi, lääketieteen professori ja hyvin arvostettu mies. Kesäksi 1823 Lönnrot sai paikan Eurassa kotiopettajana ja sen jälkeen Törngrenin oman holhokkipojan Karl Vilhelmin (*1817) kotiopettajana Vesilahden Laukossa, jossa Törngrenien perhe vietti kesälomansa. Siellä Lönnrot vietti kesänsä 1824-27 ja palasi sinne usein myöhemminkin. Vuonna 1827 Lönnrot sai valmiiksi maisterin väitöskirjansa, jonka nimi oli "De Väinämöinen, Priscorum Fennorum Numine" (Väinämöinen, muinaisten suomalaisten jumala). Kesäkuun 11. päivä hän sai kandidaattikirjansa 17 puoltoäänellä 33 mahdollisesta arvosanalla "admodum dignus"(varsin arvokas). Maisteripromootio oli kuukautta myöhemmin, mutta varattomuuttaan hän ei jäänyt sitä odottamaan, vaan kiiruhti maalle Laukkoon. Kaikkien 55 promovoitavan oli kustannettava päivälliset noin 700 juhlavieraalle. Myöhemmin vuonna 1853 tämä aiheutti vaikeuksia Lönnrotin hakiessa suomen kielen professorin virkaa Helsingin Yliopistosta. Lönnrotilla ei virallisesti ollut "doctor philosophiae et artium liberalium magister" arvonimeä. Lönnrot kuitenkin sai viran.

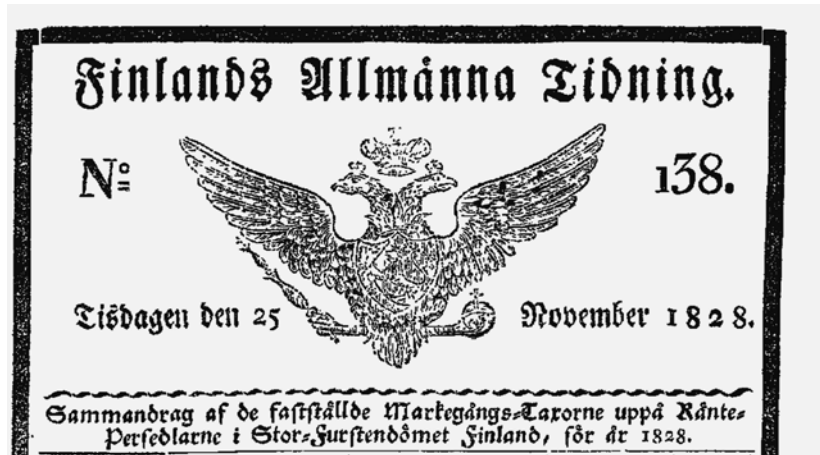
Syyskuun 4. vuonna 1827 tapahtuneen Turun palon jälkeen yliopisto siirtyi Helsinkiin, jossa se aloitti toimintansa seuraavan vuoden lokakuussa. Lukukaudella 1927-28 ei Turussa enää järjestetty luentoja. Lönnrotin tarkoitus oli jatkaa opintojaan lääketieteellisessä tiedekunnassa, mutta aloitus siirtyikin Helsinkiin ja lokakuuhun 1828. Talven 1827 ja seuraavan kevään hän vietti Laukossa. Ensimmäiselle runonkeruumatkalleen Elias Lönnrot, juuri 26-vuotta täyttäneenä, lähti Sammatista huhtikuun 29. päivä 1828.

Lönnrotin kiinnostus kansanrunoihin oli ilmeisesti perua Turun ajalta. Muutama vuosikymmen aiemmin Porthan oli sytyttänyt monen mielessä kiinnostuksen kansanrunouteemme. v. 1820 oli akatemian historian apulainen Reinhold von Becker kirjoittanut Turun Wiikko-Sanomien tarinan Väinämöisestä ja yhdistellyt tuntemistaan kansanrunoista 265 säkeisen runoelman. Juuri von Beckeriltä Lönnrotin uskotaan saaneen väitöskirjansa ainekset. Samaan aikaan Sakari Topelius vanhempi julkaisi kansanrunoja vihkosissa nimeltä "Suomen kansan **Vanhoja runoja** ynnä myös nykyisempiä lauluja". Ensimmäisen niistä ilmestyi 1822. Seuraava tuli painosta v. 1823 ja kolmas osa v. 1826. Kaikkiaan hän julkaisi niitä 5 kappaletta. Neljäs osa ilmestyi v.1829 ja viimeinen julkaistiin vasta hänen kuolemansa jälkeen v.1931. Saksalainen Hans Rudolf von Schröter oli julkaissut kirjasen "Finnische Runen", joka herätti myös keskieuropassa kiinnostusta suomalaiseen kansanrunouteen. Kirjan runot olivat pääasiassa peräisin Karl Aksel Gottlundin keräyksistä. Gottlund itse oli julkaisut kaksi vihkosta kansanrunoja v. 1818 ja 1821 nimellä "Pieniä runoja Suomen pojille ratoxi". Pietarin tiedeakatemiaan akateemikko suomalainen Anders Juhana Sjögren oli vuonna 1825 tehnyt runonkeruu matkan Vienan Karjalaan ja laulattanut mm. Ontrei Malista Vuonnissa. Keräyksen tulokset vain jäivät moniksi vuosiksi julkaisematta eikä Lönnrotkaan niihin päässyt tutustumaan ennen kuin v. 1848 valmistellessaan Kalevalan 2. painosta. Innostus kansanrunojen tallentamiseen oli Suomessa heräämässä. Ennen matkallelähtöä, hän kävi Uskelassa kirkkoherra K.Renvallin luona kopioimassa Schröterin teokseen "Finnischen Runen", Adolf Ivar Arwidssonin lehteen "Oskyldigt Ingentingin" ja Linsen ja Bergbonmin julkaisemaan "Mnemosyneen" painetut suomalaiset kansanrunot. Keruumatkalle hän otti mukaansa myös Gottlundin ja Topelius vanhemman painetut runovihkoset. Vielä ennen matkaa hän kävi kävi innokkaan suomalaisuusmiehen ja tulevan Suomen Kirjallisuuden Seuran sihteerin Kaarle Niklas Keckmannin puheilla.

Matkareitin alku on Hämeenlinna, Heinola, Mäntyharju. Matka taittuu pääasiassa jalan. Ensimmäiset runonsa hän kirjaa Mäntyharjulla. Matka jatkuu: Mikkeli, Juva, Rantasalmi, Kerimäki. Täältä hän saa parisenkymmentä runoa. Kesäkuun 8. päivä hän saapuu Kesälähdelle. Siitä muodostuukin matkan huippukohta. Hän kohtaa Villalan Humuvaarassa kuudennusmiehen Juhana Kainulaisen (1788-1847). Kahden päivän aikana Lönnrot kirjoitti häneltä noin 50 runoa yhteensä 2341 säettä. Suurin osa näistä oli loitsuja (1816 säettä) ja kertovia runoja oli vain 241 säettä. Naapuripitäjästä Kiteeltä, jonne Lönnrot seuraavaksi matkaa, hän merkitsee muistiin nelisenkymmentä runoa. Pälkjärvellä hän päättääkin seuraavaksi lähteä käymään Valamon luostarissa. Palattuaan hän jatkaa Ilomantsiin, jossa hän kopioi lääninviskaali Jaakko Falckin kansarunokokoelmat. Sieltä hän ja jatkaa Lieksaan, jossa hän vietti kolmisen viikkoa. Elokuun 10. päivänä Lönnrot piti saarnan Lieksan kirkossa. Seuraavana tostaina kirkko paloi maan tasalle. Salama iski kirkkoon ja sytytti sen tuleen. Lieksalaiset mielestä se oli Jumalan rangaistus siitä, että kaiken maailman lorun kerääjät päästettiin pyhään paikkaan, saarnastuoliin. Tällä matkalla Lönnrot ei ehtinyt Vienan Karjalaan. Rahavarat alkoivat olla lopussa ja kesä pitkällä. Hän palasi Nurmeksien, Kuopion, Rautalammin ja Jyväskylän kautta Laukkoon, jonne hän saapui syyskuun 4. päivänä.

Matka siis kesti hiukan yli 4 kuukautta. Matkan saalis oli 287 runoa yhteensä 6119 säettä. Yli kolmasosa saalista oli Kesälähdien Juhana Kainulaiselta. Jo matkan aikana hän oli ruvennut järjestelemään runoja julkaisua varten Topelius

vanhemman mallin mukaisesti. Työ jatkui matkan jälkeen. Marraskuun 25. päivä on Finlands Allmänna Tidningenissä Lönnrotin ilmoitus, jossa tarjotaan tilattavaksi "Kantele taikka Suomen kansan sekä vanhoja että nykyisempiä runoja ja lauluja", jotka tulevat ilmestymään viidessä vihkossa. Hän lupaa, että hinta ei tule ylittämään koko sarjan osalta 2 ruplaa 50 kopeekkaa. Samalla hän ilmoittaa julkaisevansa kaikki muut tähän mennessä julkaistut kansanrunot, jotka hänen ja Topeliuksen runovihkojen kanssa muodostaisivat yhdessä

Subskriptions anmälan:

Uppå Kantele taikka Suomen Kansan sekä Vanhoja että Nykyisempiä Runoja ja Lauluja erottages subskription. Detta arbete, som innehåller en samling af de Ålder, hvilka jag under följande sommars, hufvudsakligast i Karelen, samlade hos allmoan, utkommer uti fem häften i sto. Hvarje häfte består af tveende afdelningar, den ena innehållande gamla mytologiska Runor, den andra poëmer som allmoget i sednare tider författat. Ett ordregister med förklaring öfver mera obekanta ord, som i arbetet förekomma, widjogas jemte häftet. Priset för alla 5 häften tillsamman kommer ej att öfverstiga 2 Rub. 50 Kop. Boco År. Subskriptionslistor äro att tillåta uti Helsingfors och Åbo uppå boklädorna. Flere landsorter har jag icke kunnat föese med subskriptionslistor, men jag anhåller, att de, hvilka det intressera sig för detta arbete, hufvemellan wille ferena sig till subskription, och derefter öfverstida listan till Helsingfors, antingen directe till mig eller till Hr B. Consulen Wasenius. Härjemte får jag tillkännagifwa, det jag framdeles ärnar beferia en upplaga af de redan för detta i följande skrifter 1. er. i Porthans och Lencquists Disputationer, Schröters Genetiske Runen, Mnemosyne, Döndigt ingenting, Turun Wilko Sanomat o. s. w. firodda Finlka Runor, och utgifwa dem under samma titel; så att de tillsamman med de nu till subskription lemnade och Prev. Eskaren och Midd. Topelius antigen ferut tryckta Runor skulle utgöra en fullständig samling af hwad i denna wäg hittills är bekant. Helsingfors den 21 Nov. 1828. Elias Lenarets Philosophiä Candidat.

täydellisen kokoelman kaikista tunnetuista runoista. Kaukosen mukaan tämä merkitsi noin 5800 säkeen kokoelmaa. Kantele-vihoissa Lönnrot julkaisi (5 vihko mukaanluettuna) 4338 säettä vanhoja runoja. Topeliuksella vanhojen runojen säkeitä oli 4114 (4097 mun laskujen mukaan).

Ensimmäinen runovihko tulee painosta kesällä 1929. Painos oli 500 kappaletta. Siinä on 17 runoa, joista kolmasosa oli Juhana Kainulaisen laulamia. Monia runoista Lönnrot yhdisteli eri toisinoista. Ensimmäistä vihkoa meni kaupaksi ainakin 250 kpl, joka takasi sen, että painatuskulut saatiin katettua myyntituloilla. Toinen vihko ilmestyi marraskuussa 1829, kolmas vuoden 1830 alussa. Neljäs ja viimeinen painettu vihko tuli ulos 1831 kesällä. Viidennen vihkon käsikirjoitus oli jo valmiina huhtikuussa 1831, mutta se ei koskaan ehtinyt painoon. Sen alkulauseessa Lönnrot pohdiskelee keräystyötänsä seuraavin sanoin.

"Mitä sanotulla Archangelin maalla on odotettava saaliiksi, nähdään siitäkin, että Topelius vainaja ainoastansa maakauppioilta jotka sieltä kulkevat rajan ylitse tänne, on saanut enimmäin osan vanhoista runoistansa. Tätä asiata ajatellessa olen jo kauan aikaa toivonut päästä sinne ja on nyt luja päätökseni, jos muutoin neuot auttaa, muutaman viikon perästä lähtii vaeltamaan rajan taakse näiden suomalaisten maalle. Moni ehkä päättää minun sopimattomasti käyttäivän ja muistamata omaa parastani, kuin sillä lailla kulutan aikani ja vähät varani turhiin runoin etsinnässä ja niiden prantättämisessä; muutamat ovat sitä edessänikin soimanneet. Saattaa niin olla muka; - toisinsansa olen itekkin miettinyt luopua työstä, josta ei ole muuta kuin vaiva ja kulutus. Niin se kyllä on kuin

onkin, mutta vaikea on luopua luonnostansa ja luovuttuakin palajamme usein, mihen luonto vaatii. Olkoon sitä siksensä. En olisi virkkanut sanaakaa jol' ei tilani vaatisi sanomaan jotain puolestani."

Kaikki Kantele-vihkojen runomateriaali oli peräisin Lönnrotin ensimmäiseltä keräysmatkaltaan. Toinen retki, jota hän edellä suunnittelee, peruuntui jo ennen kuin hän pääsi Vienan Karjalaan asti. Kiannalla eli Suomussalmella Lönnrot sai Lääkintöhallituksen käskykirjeen, jolla kaikki lääkärit hälytettiin Helsinkiin idästä uhkaavaa koleravaaraa torjumaan. Vasta kolmannella keruuretkellään v. 1832 Lönnrot pääsee kauan unelmoimaansa Vienan Karjalaan ja sen laulumaille.

6. marraskuuta 2005
Matti Rasilainen